तत्र मुद्रिकाम् । भ्रमद्रोचितरङ्गाद्ये ह्यनन्तस्पर्शगोचरे । परीक्षेदाद्रपर्णेन चटत्कारसवोपकमिति" । ततः प्राड्विवाको धर्मांवाहनादिपत्रारोपणान्तं साधारणं कर्म कृत्वा घृतमभिमन्त्रयेत् । मन्त्रस्तु तेनैव दर्शितः "ततस्तानेन मन्त्रेण सकृत्तदभिमन्त्रयेत् । परं पवित्रममृतं घृत ! त्वं यज्ञकर्मसु । दह पावक ! पापं त्वं हिमशीतो भवेति च" । ततः प्राड्विवाकः शोध्येन "त्वमग्ने ! सर्वभूतानामित्यादि मन्त्रेणाभिमन्त्रणं कारयित्वा मुद्रिकां व्याहयेदित्याह स एव "उपोषितस्ततः स्नातमार्द्रवासःसमावृतम् । व्याहयेन्मुद्रिकान्तान्तु घृतमध्यगतान्तथा ।. प्रदेशिनीं च तस्याथ परीक्षेयुः परीक्षकाः" इति । अत्र तर्जन्यैव मुद्रिकोद्धरणं कार्यं तस्यां परीक्षाभिधानात् पञ्चद्वयेऽपि शुद्धत्वधारणोपायं दक्षस्मृतिराह "करात्यं योन धुनुयात् विस्फोटो वा न जायते । शुद्धो भवति धर्मेण पितामहवचो यथेति" । कालिकापुराणेऽपि "न धुनेयुः करात्यन्तु यस्य रक्तं न जायते । विस्फोटाद्यैस्तथा दोषैः स शुद्धो यस्य नोद्गतमिति" । रक्तं रक्तवर्णम् । यस्य करात्यं विस्फोटाद्यैर्नोद्गतमित्यन्वयः । पितामहोऽपि "यस्य विस्फोटका न स्युः शुद्धोऽसावन्यथाऽशुचिरिति" । तण्डुलपरीक्षाशब्दे अधिकं द्रष्टव्यम् ।

तप्तमुद्रा स्त्री वैष्णवैः शरीरधार्यैऽग्नितप्तधातुमयमुद्राङ्कितभगवदायुधचिह्ने तद्विधिः हरिभक्तिविलासे १५ विलासे । "आषाढशुक्लद्वादश्यां हरौ शिशयिषौ सति । वैष्णवः पारणं कृत्वा तप्तमुद्राश्च धारयेत् । ब्राह्मणः क्षत्रियो वैश्यः शूद्रश्चैकान्तिकर्द्धये । कुर्वन्नात्मार्पणं तप्तमुद्राभिर्देहमङ्कयेत्" । तप्तमुद्राधारणं वाराहे तप्तमुद्राप्रसङ्गे "चक्रादिधारणं पुंसां परं सम्बन्धवेदनम् । पातिव्रत्यनिमित्तं हि वलयादिविभूषणमिति" । तप्तमुद्राधारणफलं वायुपुराणे "अग्निनैव च सन्तप्तं चक्रमादाय वैष्णवः । धारयेत् सर्ववर्णानां हरिसालोक्यसिद्धये" । ब्रह्माण्डे "कृत्वा धातुमयीं मुद्रां तापयित्वा स्विकां तनूम् । चक्रादिविहितां भूप धारयेद्वैष्णवो नरः" । नारदीयपञ्चरात्रे "द्वादशारन्तु षट्कोणं वलयत्रयसंयुतम् । हरेः सुदर्शनं तप्तं धारयेत्तु विचक्षणः । सौपर्णे च श्रीभगवद्गरुडसंवादे तप्तमुद्राप्रकरणे "गरुत्मत्स्वविशेषेण सर्ववर्णेष्वयं विधिः । विप्रो वा क्षत्रियोवापि वैश्यः शूद्रस्तथैव च" । पाद्मे "अग्निहोत्रं यथा नित्यं वेदस्याध्ययनं यथा । ब्राह्मणस्य तथैवेदं तप्तचक्रादिधारणम्" । किञ्च तत्रैवोत्तरखण्डे श्रीशिवोमासंवादे "शङ्खचक्राङ्कनं कुर्याद्ब्राह्मणो बाहुमूलयोः । कृताग्निनैव सन्तप्य सर्वपापापनुत्तये" । "चक्रं वा शङ्खचक्रे वा तथा पञ्चायुधानि वा । धारयित्वैव विधिवद्ब्रह्मकर्म समारभेत्" । तदकरणे निन्दा तत्रैव "अधृत्वा विधिना चक्रं ब्राह्मणः प्राकृतो भवेत् । न तस्य किञ्चिदश्नीयादपि क्रतुसहस्रिणः । सर्ववेदविदोऽपि सर्वशास्त्रविशारदः । अधृत्वा विधिना चक्रं ब्राह्मणः पतितो भवेत् । तप्तेनैवाङ्कनं कुर्यात् ब्राह्मणस्य विधानतः । श्रौतस्मार्तादिसिद्ध्यर्थं मन्त्रसिद्ध्यै तथैव च । हरेः पूजाधिकारार्थं चक्रं धार्यं विधानतः । वैष्णवत्वस्य सिद्ध्यर्थं भक्तिसिद्ध्यै विशेषतः । उपवीतादिवद्धार्यः शङ्खचक्रादयस्तथा । ब्राह्मणस्य विशेषेण वैष्णवस्य विशेषतः" । श्रुतयश्च "यो हवै सुशोकमौलेर्धर्माणस्तुतिष्ठमानोऽग्निना चक्रं धत्ते । अग्निर्वै सहस्रारः सहस्रारो नेमिर्नेमिना तप्ततनुः सायुज्यं सलोकतामाप्नोतीति" । चक्रं बिभर्त्ति वपुषाभितप्तं बलं देवानामसुरस्य विष्णोः । स एति नाकं दुरितं विधूय विशन्ति यद्यतयो वीतरागाः" इति । ऋक्परिशिष्टे "अतप्ततनुर्नतदामो अश्नुतेऽश्नुता सह इहहन्नस्तत् समासतेति" यजुषि ऋग्वेदीयाश्वलायनशाखायाञ्च । "प्रतद्विष्णोरञ्जचक्रे तप्ते जन्माग्नौ धिं वर्त्तते चर्षणीन्द्राः । मूले बाहोर्धमतेऽन्ये पुराणालिङ्गान्यन्ये तप्तान्यायुधान्यर्पयन्ते" इति । छन्दऋक्परिशिष्टे "सङ्कोवा च याज्ञवल्क्यस्तत् पुमानात्महिताय प्रेमृणा हरिं भजेत् । सुशोकभं मौलेर्धर्माणयङ्गेष्वग्निनाधत्ते" इति । शतपथी श्रुतिः अथर्वपरिशिष्टे तप्तचक्रादिप्रकरणे "देवासो एवैतेन बाहुना सुदर्शनेन प्रयताः स्वर्गमायन्" । "येनाङ्किता मनवो लोकसृष्टिं वितन्वते ब्राह्मणास्तद्वदन्तीति" । पाद्मे तप्तमुद्राप्रसङ्गे "विष्णुचक्राङ्कितं विप्रं पूजयेत् सर्वकर्मसु । विष्णुचक्रविहीनन्तु प्रयत्नेन विवर्जयेत्" । नारदीये "तप्तमुद्राप्रसङ्गे "श्रीकृष्णचक्राङ्कविहीनगात्रः श्मशानतुल्यः पुरुषोऽथ नारी, । दृष्ट्वा नरस्तं नमते ! सवासाः स्नात्वा समर्चेद्धरिमङ्ग सद्यः" इति । वङ्गदेशे वेङ्कटाचार्यपादप्रभृतिभिर्मुनिभिः । श्रुतयः स्मृतयोऽत्र विख्याता